

ням ситуації, що склалась у фінансовій сфері; підвищення прозорості здійснення державних запозичень.

Перспективи використання результатів дослідження. Важливо зауважити, що наявність боргових зобов'язань у держави не завжди є негативним явищем. Ефективність боргової політики залежить від напрямів вкладення запозичених коштів. На сучасному етапі державні позики використовувалися в основному на фінансування бюджетного дефіциту, формування валютних резервів і підтримку національної валюти. Однак, на нашу думку, політика держави повинна формуватися з урахуванням пріоритетності розвитку та формування ефективної і конкурентноздатної економіки, а не забезпечення поточних видатків. Усі види довгострокових позик органів державної влади мають спрямовуватися на збільшення обсягу вкладень у реальний сектор і створення умов для активізації інвестиційного процесу у всіх галузях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бюджетний кодекс України від 21.06. 2001 р. – №2542-III [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
2. Аналітичні матеріали щодо державного боргу / Офіційний сайт Міністерства фінансів України – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=224494&cat_id=224493
3. Інформаційна довідка щодо державного та гарантованого державою боргу (станом на 31.12.2009) / Офіційний сайт Міністерства фінансів України – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/file/link/246045/file/BD42259B.pdf>
4. Статистичні матеріали по стану державного боргу України на 31.12.2009 р. Офіційний сайт Міністерства фінансів України – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/file/link/249538/file/31122009stat.pdf>
5. Романенко О.Р. Фінанси: Навч.-метод. посіб. — К.: КНЕУ, 2003. — 387 с.

УДК 330.567.2/4

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ СУЧАСНОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

В.М.ФОМШИНА – к.е.н., доцент, Херсонський НТУ

Постановка проблеми. Одним із провідних мотивів соціально-економічних перетворень 90-х років в Україні було подолання відставання від передових світових держав. Минулі два десятиліття трансформації – термін достатній за світовими мірками для визначення перших їх результатів. Країни, що досягли успіху в модернізації своїх економік, затратили в середньому 20-30 років. Фінляндії було доста-

тньо 20 років. Країнам Південно-Східної Азії, щоб стати «азіатськими тиграми», потрібно було 20-30 років.

Між тим, бажаного прогресу за цей період не досягнуто, і Україна й донині відстає від більшості європейських країн за рівнем соціально-економічного розвитку. Більше того, за багатьма показниками це відставання зростає.

Так, якщо, за сучасними уявленнями, основним критерієм прогресу є людський розвиток, то застосування соціальних стандартів, використовуваних ПРООН для міжнародних порівнянь, надає об'єктивну інформацію щодо результативності, ціни трансформацій і етапу розвитку країни. За узагальнюючим показником – індексом людського розвитку – в період з 1993р. по 2007 р. рейтинг країни понизився із 45 до 76 місця; якщо на початку реформ країна була віднесена до країн із високим рівнем людського розвитку, то нині вона перебуває серед країн із середнім рівнем. Показник середньої очікуваної тривалості життя у 1990р. становив 70,7 років, а в 2006 р. – 68,1рік; рівень старіння населення (частка людей старше 65 років) – 16,2% у 2006 р.(порогові параметри ООН-7%); частка населення, що живе за межею бідності – 28,1% (порогове значення – 10%); мінімальна погодинна оплата праці – 0,49 дол. (порогове значення – 3 дол.) [5,с.19,26]. З огляду на такі результати і незавершеність трансформацій дискусії щодо перспектив подальшого соціально-економічного розвитку країни отримують нову актуальність.

Стан вивчення проблеми. Критичний аналіз досягнень і пошук подальших шляхів розвитку здійснюється вітчизняними і зарубіжними вченими. Питання соціально-економічного поступу України є об'єктом наукових інтересів таких вчених, як Г.Башнянін, А.Гальчинський, В.Геець, Н.Дучинська, Б.Карпінський, Б.Кваснюк, А.Філіпенко, Л.Федулова, А.Чухно, Л.Шинкарук та ін. Більшість дослідників пов'язують стратегічні завдання розвитку передусім із постіндустріальним поступом. Причому, якщо на початковому етапі перехідного періоду їх погляди на процеси і перспективи трансформації були переважно позитивними і оптимістичними, а недоліки виправдовувались труднощами і непослідовністю проведення реформ, то нині кількість критичних оцінок, включаючи визнання помилковості багатьох позицій вітчизняних і зарубіжних спеціалістів, явно переважає. Називаються фактори економічного, організаційного, інституціонального, правового й ін. характеру, які зумовили широкий спектр невирішених проблем перехідного періоду і потребують подальших досліджень.

Завдання дослідження. Висхідною і вирішальною, на думку багатьох вчених, помилкою є відсутність реальної довгострокової стратегії соціально-економічного розвитку. «Перше, що повинна була б зробити держава з моменту набуття Україною незалежності – оголосити суспільству, яким чином вона збирається піклуватися про його довго-

строкове благополуччя, поставити перед країною чіткі стратегічні цілі», – зазначають члени Всеукраїнської спілки вчених-економістів [1].

Завдання статті – на основі визначення сучасного етапу соціально-економічного розвитку дослідити стратегічні перспективи практичної реалізації концепції постіндустріального суспільства в Україні.

Результати досліджень. У світі накопичено величезний досвід застосування країнами, перед якими стоять завдання розвитку, різних стратегій, серед яких – стратегії наздоганяючого розвитку, стратегії традиційної спеціалізації, стратегії постіндустріального розвитку. Жодна з цих стратегій не використовувалась у чистому вигляді; навпаки, всі країни, які досягли успіху в своєму розвитку, знаходили оптимальне поєднання різних стратегій.

Серед учених-економістів стратегічні перспективи прогресивного розвитку України загалом справедливо пов'язуються із концепціями постіндустріалізму (економіки знань, інформаційного суспільства, нової економіки), що доводиться багаточисельними публікаціями [10,11,12]. На користь такої моделі розвитку наводяться аргументи: індустріальний технологічний спосіб виробництва, орієнтований на сировинні ресурси і руйнування оточуючого середовища; поступове вичерпання природних ресурсів зміщує акценти із речових на неречові фактори виробництва [9,с.6]; модель постіндустріалізму дозволяє поєднати основний ресурс і мету соціально-економічного розвитку [2,с.63-66]; ці моделі складають основу сучасного розвитку передових економік світу. Окрім того, міжнародний поділ праці, що поширюється в умовах сучасної глобалізації, означає, що «...цілі країни розглядаються в контексті їх здатності до вирішення тих чи інших виробничих задач. Таким чином, одні країни призначаються (невидимою рукою ринку) на роль головних постачальників природних ресурсів, інші – виробниками певних товарів, треті орієнтуються на надання фінансових послуг, у той час як інші, включаючи цілий африканський континент, схоже, залишаються незадіяними» [3]. Це змушує країни докладати значних зусиль для пошуку і зайняття бажаного місця і ролі в процесах світового поділу праці, оскільки втягнення країн у світове господарство стає невід'ємною і невідворотною умовою прогресивного їх поступу: «Шлях назад закритий: ріку історії не повернути назад» [3]. За таких умов країни об'єктивно стають перед альтернативним вибором: або приймати до практичної реалізації концепцію постіндустріального розвитку, тяжіючи до центру світової економіки, або опинитись на узбіччі світового прогресу.

У випадку прийняття до реалізації такої моделі в Україні мова йде про модель наздоганяючого постіндустріального розвитку. Аргументи проти такої моделі в чистому вигляді:

По-перше, модель постіндустріалізму навіть у країнах його зародження і поширення не є ідеальною, а має низку недоліків і протиріч, як-то: прагнення використовувати лише «найкращих і найрозум-

ніших», ігнорування матеріального виробництва, обмеження свободи вибору і т.п.

По-друге, немає об'єктивних доказів того, що наша економіка дійсно знаходиться в фазі постіндустріальної модернізації (чи хоча б готова перейти до неї).

По-третє, копіювання досвіду розвинутих країн не означає автоматичного позитивного результату: видатний вчений А.Дж.Тойнбі вказує на вражаючі відмінності ефекту при застосуванні одних і тих же інститутів у різних соціальних середовищах [7, с. 468].

По-четверте, постіндустріальній стадії розвитку передують становлення індустріальної економіки; вчені вказують на незавершеність індустріальної стадії розвитку України: «...ми мусимо завершити індустріальний розвиток і будувати інформаційне суспільство» [11, с.9]; «звернення до характеристик індустріального суспільства – це не звернення лише до історії, яка відійшла у минуле. Це осмислення також проблем нашого сьогодення» [2, с.63-66].

З огляду на визнання тих чи інших аргументів наукові дискусії вчених відносно стратегій соціально-економічного розвитку постсоціалістичних економік, у т.ч. України, можна згрупувати за двома напрямками: з одного боку, це прихильники постіндустріальної модернізації, а з другого – консервативні прихильники так званої наздоганяючої індустріальної модернізації.

Основною ознакою постіндустріального розвитку є перехід від панування матеріального виробництва до панування нематеріального. Діалектика матеріального і нематеріального виробництва є складною і суперечливою. Лівова частка дослідників виключно оптимістично відносяться до підвищення ролі, значення і питомої ваги в ВВП нематеріального виробництва. Поділяючи такий підхід у загальному, оскільки нематеріальна сфера нині визначається як сфера, де створюються не товари, а сама людина, тобто це сфера людського розвитку, слід брати до уваги й іншу сторону проблеми. Адже оберненою стороною зростання нематеріального сектора є скорочення питомої ваги виробництва матеріальних благ.

Разом із тим, жодна постіндустріальна промислово розвинута країна не демонструє скорочення споживання матеріальних благ. Навпаки, вища, постіндустріальна стадія розвитку пов'язується із зростаючим, аж до марнотратства, споживанням матеріальних благ. Підвищуються вимоги не тільки до освітніх послуг, науки, охорони здоров'я, але і до кількості і якості житла, продуктів харчування, предметів тривалого користування. Задоволення матеріальних потреб постіндустріальними економіками здійснюється нині завдяки світовому поділу праці і процесам глобалізації, які дозволили країнам золотого мільярду зосередити лівову частку матеріального виробництва за межами національних кордонів. Нинішня криза показала вразливість подібного стану речей.

Таким чином, матеріальне виробництво задовольняє матеріальні потреби, які є первинними і ніколи не зникнуть. Як би не розвивався людський капітал у плані освіти, творчості, знань, інформації, – матеріальну основу розвитку завжди складатимуть елементарні потреби в харчуванні, житлі, одязі, автомобілях і т.п. Країни постіндустріального розвитку, у першу чергу США, хоча і забезпечують нематеріальним виробництвом біля 80% ВВП, зовсім не виявляють тенденції до скорочення матеріального споживання. Отже, матеріальне виробництво завжди існуватиме, причому в крупних розмірах, які в абсолютному вимірі не падатимуть, а зростатимуть із плином часу. Навіть у постіндустріальній країні шкарпетки і молоко є не менш необхідними благами, ніж комп'ютерні технології та банківські послуги. Постіндустріальна стадія розвитку перерозподіляє ролі в глобальному поділі праці, і розвинені країни задовольняють матеріальні потреби все більше шляхом їх імпорту.

За такого підходу стратегія соціально-економічного розвитку України може розглядатися не тільки під загальноприйнятим кутом постіндустріальної модернізації, але і під кутом пізньоіндустріальної модернізації. Наздоганяючі стратегії показали свою неефективність у середині – останній третині ХХ ст., (розвинуті країни рухались уперед швидше, ніж ті, що розвивалися – їх наздоганяли), тобто орієнтація виключно на постіндустріалізм априорі означає відставання і роль аутсайдера. Зважаючи на ступінь технологічного розвитку країни, а також вічну потребу світу в матеріальних благах, видається доцільним на даному етапі розвитку зосередити зусилля і ресурси на пізньоіндустріальній модернізації, яка за умов її вдалої реалізації може розглядатись як платформа для постіндустріального поступу. Основним напрямом технологічних структурних перетворень повинно стати не протиставлення моделей постіндустріалізму і пізньоіндустріалізму, а їх співіснування і взаємодоповнення. А.Чухно у зв'язку з цим зазначає: «Треба знайти шляхи і методи поєднання процесів завершення індустріального розвитку і поступового нарощування елементів постіндустріальної стадії суспільно-економічного розвитку» [12, с.106].

Донині в Україні не створено об'єктивних матеріальних передумов постіндустріалізму. Україна в кращому випадку позиціонується як країна, що перебуває на індустріальній стадії розвитку, у гіршому – як країна, де внаслідок реформ відбуваються процеси деіндустріалізації, безпрецедентного руйнування речового і людського капіталу [12,с.107].

У технологічному відношенні пізньоіндустріальній модернізації відповідає перехід до масового випуску стандартної продукції, в основному споживчих благ тривалого використання, на основі наукової організації праці і поточно-конвейерного виробництва. Результатом такої модернізації, як свідчить світовий досвід, стало «суспільство

масового споживання». Завдяки їй були створені системи соціального страхування, пільгової і безкоштовної освіти і медицини (соціальна ринкова економіка). Пізньоіндустріальна модернізація означала поворот капіталістичного виробництва до задоволення потреб людей. Високий платоспроможний попит населення, зі свого боку, сприяв як розвитку матеріального виробництва, так і сучасної сфери послуг [4, с.23]. «Всі нові суб'єкти на світовій арені (Республіка Корея, Малайзія, Таїланд, Індонезія, Китай та ін.) почали освоювати виробництво стандартизованої продукції, використовуючи свої переваги в дешевій робочій силі» [8, с.5]. Наша економіка не орієнтована на задоволення потреб людей і особисте споживання.

Характеристики постіндустріального суспільства включають такі критерії, які стосуються людського розвитку, заснованого в свою чергу на розширенні потреб і їх індивідуалізації. Серед них – зміна ціннісних орієнтацій людини, зміна прагнення до придбання матеріальних благ прагненням до самовираження, зміна панування над природою на гармонію з нею, відношення до праці не просто як засобу отримання коштів на життя, а як безпосередньої сфери реалізації особистості. Наявність у всіх людей творчого потенціалу – не просто характеристики і критерії постіндустріального суспільства, це її висхідна передумова. Вона абсолютно недосяжна без забезпечення високої якості життя всіх, а не тільки деяких громадян, яка і забезпечується матеріальним індустріальним виробництвом. Такої ж думки дотримуються й інші вчені; так, Л.Шинкарук зазначає: «Позитивні зрушення у примноженні складових людського капіталу, на нашу думку, були отримані лише на основі значущих досягнень у нагромадженні людського капіталу. Тому пріоритет нормалізації відтворення людського капіталу не повинен призвести до позиції, що це завдання може бути певною мірою вирішене за рахунок зниження нагромадження основного капіталу, оскільки для цього відсутня матеріально-технічна база» [13, с.11]. Наша країна тільки ставить завдання нагромадження людського капіталу, оскільки наявний на початку 90-х років людський потенціал нині, на жаль, значною мірою зруйнований.

Протиставлення індустріального і постіндустріального суспільств в техніко-технологічному плані надає підґрунтя для занадто оптимістичних у науковому і малореалістичних у практичному плані прогнозів відносно того, що подолання відсталості і вихід на передові економічні рубежі не потребує від України проходження всіх стадій науково-технічного прогресу, характерних для історії розвинутих країн [1].

Отже, на сьогоднішній день Україна є країною з порівняно відсталою економікою. Тому на нинішньому етапі розвитку необхідне кардинальне оновлення матеріально-технічної бази виробництва, насамперед модернізація, оновлення і нагромадження основного і людського капіталу, поширення індустріального типу виробництва на всі галузі. Лише після створення такої бази можливий перехід до постіндустрі-

льного розвитку. У зв'язку з цим А.Чухно розрізняє трансформацію системну і часткову, тобто шляхи і методи руху на найближче і віддалене майбутнє [11,с.6]. Системна трансформація України в постіндустріальний світ неможлива без подолання наслідків деіндустріалізації, спровокованої реформами 90-х років, без часткової трансформації – вирішення задач пізньоіндустріальної модернізації.

Отже, на нашу думку, першочерговим завданням соціально-економічного розвитку України є створення об'єктивних передумов становлення постіндустріального суспільства, матеріального її підґрунтя, – індустрії масового виробництва предметів споживання і відповідного обладнання. Як справедливо зазначає академік А.Чухно, матеріальною основою прогресу є «оновлення основного капіталу, для чого слід розвивати насамперед галузі машинобудування, які виробляють знаряддя та устаткування для технічного переозброєння виробництва» [11,с.7]. Відповідно, передчасною є відмова до інститутів, адекватних освоєнню масового виробництва конкурентоспроможних споживчих благ і розвитку необхідного для такого виробництва машинобудування.

Зважаючи на майже безнадійне відставання України у сфері інноваційного розвитку, країна в разі успішної пізньоіндустріальної модернізації може зайняти в перспективі особливе місце в світовому поділі праці, стаючи виробником унікальних матеріальних продуктів.

Успішність прискореної модернізації економіки України залежатиме від здатності мобілізувати необхідні для цього фінансові ресурси, збалансувати фінансові потоки, які направляються в розвиток матеріальних галузей, із урахуванням попиту на науково-технічну продукцію. Саме ті країни, які мали високий рівень заощаджень і могли пожертвувати поточним споживанням на користь довгострокових інвестицій, змогли здійснити ривок у своєму розвитку.

Висновки. Основною ознакою постіндустріального розвитку є перехід від панування матеріального виробництва до панування нематеріального. Водночас, матеріальне виробництво задовольняє матеріальні потреби, які є первинними і ніколи не зникнуть. За такого підходу стратегія соціально-економічного розвитку України може розглядатись не тільки під загальноприйнятим кутом постіндустріальної модернізації, але і під кутом пізньоіндустріальної модернізації. На даному етапі розвитку зосередити зусилля і ресурси на пізньоіндустріальній модернізації, яка за умов її вдалої реалізації може розглядатись як платформа для постіндустріального поступу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Всукраїнська спілка вчених-економістів: Концепція стратегії соціально-економічного розвитку України на 2015-2030 р.р. «Нова економіка». Проектні положення // Електронній ресурс. – Режим доступу: <http://vsve.ho.ua/>

2. Гальчинський А.С., Єщенко П.С. Економічна теорія: Підручник. – К.: Вища шк., 2007. – 503с.
3. Николай Гуревич. Глобализация и человеческая натура. Перевод с английского Олега Вулфа//Слово\ Word. -№48/49. -2006 <http://magazines.russ.ru/slovo/2005/48/>
4. Дементьев В. О характере российской «догоняющей модернизации» и ее институциональном обеспечении // Российский экономический журнал. – 2005. -№2. – с.21-29.
5. Звіт з людського розвитку в Україні: Людський розвиток і європейський вибір України. Програма розвитку ООН в Україні. – ПРООН Україна.- Травень 2008 р. // Електронний ресурс. – Режим доступу: www.undp.org.ua/ с.19,26
6. Парканский А.Б. Экономические отношения США с Украиной // США-Канада. – 2005. – №2. С.33-46.
7. Тойнби А.Дж. Цивилизация перед судом истории: сб. / А.Дж.Тойнби; пер. с англ. – 3-е изд. – М.: Айрис-пресс, 2006. – 592 с.
8. Федулова Л. Технологічний розвиток економіки // Економіка України. – 2006.- №5, с.4-10.
9. Федулова Л. Технологическое развитие экономики // Экономика Украины. – 2006. – №6, с.4-11.
10. Філіпенко А.С. Економічний розвиток сучасної цивілізації: Навч. посібник. – К.: Знання України, 2006. – 316с.
11. Чухно А. Нова економічна політика // Економіка України. – 2005. – №6, с.4-10.
12. Чухно А. Висновки і пропозиції, що витікають із праці «Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України» // Економічна теорія. – 2004.-№1.
13. Шинкарук Л.В. Нагромадження основного капіталу та тенденції його відтворення в економіці України: Автореферат на здобуття ступеня доктора економічних наук.- К.: Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2007р.
14. Юшин С.О., Брусенко М.А. Еволюція стратегій і пріоритетів розвитку економіки України та її аграрного сектора // Електронний ресурс.- Режим доступу: <http://www.rusnauka.com/>.

УДК 631.95 (477.74)

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАНЬ ОДЕЩИНИ

Т.В.МОВЧАН – к. е. н., Одеський ДАУ

Постановка проблеми. Дослідження еколого-економічного стану землекористувань Одещини досить актуальне завдання, яке постає перед науковцями, адже попередження і усунення негативних екологічних явищ, що мають місце в системі управління в галузі ви-